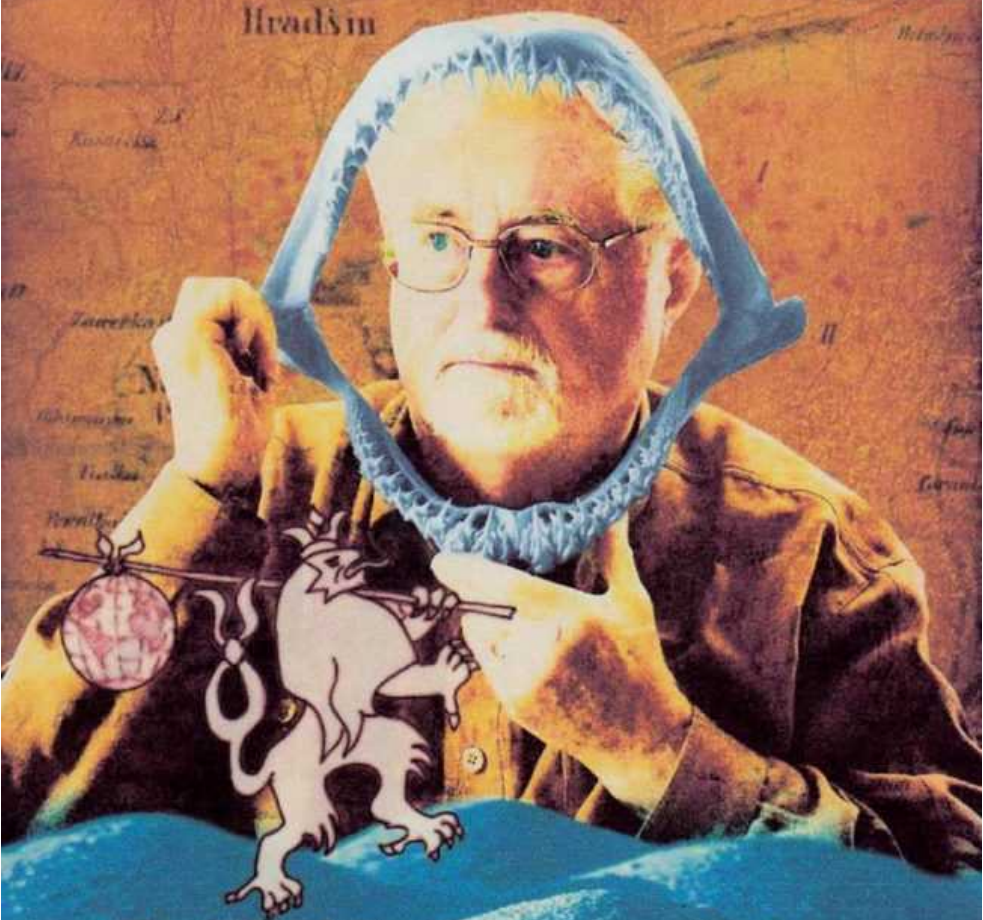

oša ulč

SUIČ-
ŠVARC

Hradšm

VELI kāni
@ mali KĀNI

Ότα Ulč
Velikáni a malikáni

στα υλč

VELI kāni
@ mali KĀNI

NAKLADATELSTVÍ ŠULC-ŠVARC
PRAHA

ÚVOD S OTÁZKAMI O NAŠICH KOŘENECH

Bude mít podobu důkladného personálního zákrutu, až nehorázné osobní odbočky, totiž hledání, ohmatávání vlastních kořenů. Příjmení mám sice krátké — pouhá tři písmena — ale pro Anglosasy je tuze obtížně, až nemožně vyslovitelné. Nemají potíže s druhým písmenem, na kterém uvíznou Japonci, jelikož je nahradí rachotivým R. V minulosti nebyl problém lapat jejich špiony příkazem, aby odrecitovali neviňoučkou *lulaby* ukolébavku. Anglosasové ovšem ztroskotají na třetím písmenu — nedaří se jim zvládnout ono C s háčkem — výsledkem je zvuk připomínající zvracení.

Jak jsem se k takovému jménu dostal? Keltské kořeny v něm nebudou. Ještě v dávnověku našeho junáctví spoluzák jmenovec vyštrachal předky s takovým jménem v Magdeburku v 17. století, z doby třicetileté války, kdy toto město utrpělo rekordní vylidnění zásluhou tehdejších hororů. Nebo třeba nemám předky saské, ale sibiřské — od téhož písmena S.

Vysvětluji takto: Moje nyní již dlouholetá manželka se narodila a vyrostla v Číně. Svě někdejší zdráhání podlehnout mému problematickému půvabu zdůvodnila dojmem, že prý shledávala mou vizáž až nepříjemně asiatskou.

Jak ji něco takového mohlo napadnout?

Reagovala doporučením, abych se občas podíval do zrcadla a zamyslel se.

To mi připomnělo, že ještě kdysi v Čechách jsem nahlédl do sovětské encyklopedie historického materialismu a z ní se dozvěděl o kmenu Ulčů, sídlícím v dálavách východní Sibiře. Rybáři, pastevcí, lid prostý, přívětivý, též primitivní, vývojově zanedbaný. Kdoví jak to s tou přívětivostí bylo — v nedávné minulosti se prý věnovali i občasnému kanibalismu. Víc detailů se mi nevybavuje. Po letech mi přítelkyně z Texasu, knihovnice na univerzitě, poslala spis *Pohádky z tygří stezky* autora Dimitrije Nigaškina, vydalo Chabarovskoje knižnoje izdatělstvo v roce 1975 a v Praze vyšlo v Lidovém nakladatelství Svazu československo-sovětského přátelství v překladu Zdeňky Psůtkové a s ilustracemi Milana Erazima v dnes již nevidaném nákladu 50 000 vý-

tisků. Tak jsem se seznámil s příznivějším kádrovým profilem svých jmenovců:

„Ulcové žijou na Amuru odedávna. Tři rody Ulců — Sulakové, Punadijové a Gubatuové — byly spřízněny a ochraňovaly společný oheň. Jejich vesnice stály těsně vedle sebe na Amuru. Žili v srdečném přátelství. Každý dům stavěla celá vesnice. Jeden mísil hlínu, druhý nosil dříví na pokrytí střechy, jiný přitesával sloupy. Ryby také lovila společně celá vesnice. Jeden vyplul na velkém člunu, druhý na malé loďce, třetí jen seděl obkročmo na kládě a naháněl ryby do sítí. Přátelsky žili i s bytostmi lesů a vod, proto měli vždycky hojnost tuleňů, velryb, sobolů i sobů. V kmeni Sulaků žil malý chlapec, který se jmenoval Mambu. Když se narodil, matka ho omývala svým mlékem. Otec zavěsil nad jeho kolébku sekeru a nůž, aby si chlapec odmala zvykal na zbraně. Sotva Mambu zahlédl nůž, popadl ho oběma rukama a vylezl z kolébky. To se oba rodiče podívali!“

Kdybych si to byl od Amuru namířil směrem k jihozápadu do manželčiny rodné Číny, nemuseli bychom se seznamovat až na silvestrovském večírku v české společnosti na Manhattanu v New Yorku.

Nebo to je s naší údajnou rasovou podobností, ne-li dokonce totožností, úplně jinak. *New York Times* uveřejnily (7. května 1996) dost dlouhé pojednání nazvané *Mumie, textilie důkazem přítomnosti Evropanů na Dálném východě*. V severozápadním koutě Číny zvaném Sin-tiang, kudy vedla legendární *silk road* (hedvábná cesta, cesta hedvábí, obchodní spojnice s Evropou), teď sídlí Ujgurové, lid mohamedánské víry a s řečí z turecké větve. Když jsem je potkával mezi turisty v Pekingu, vypadali míň čínsky než já, tvrdila ta moje.

V onom Sin-tiangu v oblasti *Tarim Basin*, suché, hodně horké nížině, se začátkem 20. století začali vrtat francouzští a němečtí archeologové. Pod povrchem objevili rukopisy z 6. až 8. století psané v odumřelé řeči, jíž dali jméno *tocharština*. Po následném bádání objevili její nápadnou podobnost s jazyky keltskými a germánskými. Rovněž objevili mumie. Jedna jim značně připomínala ženu velšskou či irskou, druhá mumie připomínala Čecha (*Bohemian burgher*). Odhadovaný věk dva tisíce roků. Jak se tam tihle Evropané dostali?

Těžko to mohl být případ náhodných přivandrovalců, zatoulaných jedinců. V posledních třiceti letech čínští badatelé v prostoru 500 čtverečních mil objevili víc než 100 ostatků osob mumifikovaných přírodou, jejím suchým klimatem, nikoliv nějakým umělým procesem. Dotyční žili před 2400 až 4000 lety. Výtečně zachované mumie nečínského, vyloženě evropského vzhledu plavovlasých tvorů. V končině Lop Nor (kde Číňané konají atomové výbuchy) byly objeveny lebky nordického typu. Stejný důkazní předpoklad podporuje oblečení pradávných nebožtíků.

Irena Goodová, specialistka v oboru *textile archeology*, tvrdí, že nález je *virtually identical stylistically and technically* s nálezy v pohřebištích v Rakousku a Německu z doby kolem roku 700 před Kristem. Zkoušky DNA potvrzují příslušnost k dávné evropské genetické skupině. Jak se tam tihle Evropané dostali?

Archeologové, historici, lingvisté, biologové, vědci z ještě dalších oborů dali hlavy dohromady a hledali odpověď. Konference se konala v muzeu Pensylvánské univerzity ve Filadelfii. S výjimkou teorie prehistorických parašutistických seskoků se dostalo na všechny možné hypotézy.

„Jestliže teď už nejste dostatečně *confused* (popletení, zmatení), nedávali jste dost pozor,“ vyjádřil se k shromážděným odborníkům James Patrick Mallory, archeolog z univerzity v Belfastu.

ČEŠI VZNIKLI, MNOHÉ VYTVOŘILI A NEJEDNI PAK ODCHÁZELI

Jako školáčkům nám byla vštěpována představa o praotci Čechovi, jak přivedl svůj kmen k hoře Říp, nevelikému bochánku, a jak kmen časem zmohutněl v národ. Vzniklo a rozmohlo se naše království, ovládající pořádný kus evropského kontinentu — za Přemysla Otakara II. od Baltu k Jadranu.

Vzdor zádrhelu zaviněnému zradou Vítkovců jsme se dál rozvíjeli. Zejména vynikl Karel IV., Otec vlasti, císař, zakladatel univerzity, jedné z nejstarších a kdysi i nejslovnějších. V 15. století jsme se stali náboženskými disidenty. Vypukly husitské šarvátky, rozrostly se v pořádnou

válku, Žižkovi kališníci umně rubali papežence, leč též pálili, demolovali kostely, kláštery, jeptišky vehementně prznili.

Defenestrace, populární český obyčej, třicetiletá válka, debakl na Bílé hoře s následnou značnou vystěhovaleckou vlnou. Český šlechtic Vilém Slavata z Chlumu ve svých Pamětech uvádí, že celkem emigrovalo 36 000 protestantských rodin a rozptýlilo se mnoha směry. Neveselý, až krutý úděl, ale ve srovnání s moderním exilem přece jen měl jednu značnou výhodu: tehdy evropská kultura byla něco nevelkého, neroztříštěného, s jedním jazykem — latinou — k dorozumění mezi vzdělanci humanisty. Mezi nimi si nejznamenitěji počínal myslitel a pedagog Jan Amos Komenský, a málem mohl zazářit i v zámoří, ale bohužel odmítl stát se rektorem Harvardovy univerzity, v naší současnosti té nejprestižnější na světě. (Od té doby žádný z našinců tak skvělou nabídku nedostal.)

Mnozí příslušníci moravské bratrské církve zamířili do zámoří. Na nejednom ostrově v Karibiku lze postřehnout kostelík a činnost těchto *Moravians*. Několik desítek tisíc jich je k nalezení v Brazílii, v končině Pernambuco. Misionářskému úsilí se věnovali čeští bratři i v Jižní Africe. Dočetl jsem se o snaze postavit v Kapském Městě pomník Jiřímu Šmídovi, věrozvěstovi křesťanství mezi Hotentoty. Po jiném českém misionáři Pácaltovi pojmenovali jednu vesnici jako Pacaltsdorp.

Jihoamerickým směrem mířili misionáři katoličtí. V pobělohorském 17. století patnáct jezuitů šířilo víru v Mexiku. Duchovní Vojtěch Bukovský z českého rytířského rodu zachraňoval duše ve Venezuele, František Boryně ze Lhoty, leč nevím z které, v Peru obrátil na křesťanskou víru víc než sto kmenů, do té doby neznámých, stavěl kostely, zaváděl zemědělství a navíc indiány zasvěcoval do práce s textilem a do hudebního umění. Misionáři Jiří Burger z Vyškova a Václav Christman z Prahy působili v Paraguayi.

První Čech, který se usadil v Severní Americe, byl náboženský disident Augustin Heřman ze Mšena u Mělníka. Pořídil první mapu Marylandu, kde získal značné množství půdy, jedné jeho části dal jméno *Nova Bohemia*. Územím protéká řeka *Bohemia River*. Žil do roku 1661 a jeho záslu-

hou vznikly základy k české kolonizaci v Americe. V téže době tam dorazil našinec Bedřich Felyps, jenž si jméno poangličtil na Philipse. Vynikl jako architekt, stavitel, guvernérův rádce a jedna z jeho potomkyň natolik okouzila generála George Washingtona, že ji požádal o ruku, ale neuspěl. Tím jsme my Češi přišli o příležitost příbuzenského spříznění s prvním americkým prezidentem, s jehož portrétem se dodnes setkáváme na jednodolarových, inflací znehodnocovaných bankovkách.

V kolonii Pensylvánii moravští bratři, evangeličtí exulanti, kolem roku 1774 (čili ještě před válkou za americkou nezávislost) založili Bethlehem. V době vyhlášení nezávislosti (*Declaration of Independence*) jich v Americe žilo přes dva tisíce a téměř jedna třetina jich pobývala v tomto Betlému.

V třicátých letech 19. století k americkým břehům dorazili pozoruhodní Čechové: Antonín Dignowitý, původem z Kutné Hory, lingvista, lékař, vynálezce, autor knihy *Bohemia under Austrian Despotism*, M. Karel Hrubý z Nového Sedla, první z dlouhé řady českých profesorů v Americe, a Jan Nepomuk Neumann z Prachatic, katolický kněz, posléze biskup ve Filadelfii, prohlášený za svatého v roce 1977.

Další početná emigrační vlna se do Ameriky dostala v druhé polovině 19. století. Po zoktrojované revoluci v roce 1848 našli ve Spojených státech útočiště významní politici uprchlíci Vojta Náprstek a J. V. Frič a zasloužili se o vznik krajanských aktivit. S Náprstkem na stejné lodi připlul do Nového světa Franc V. Červený a v Milwaukee zahájil výrobu hudebních nástrojů.

Nejeden z našinců se znamenitě vypracoval — od Antonína Čermáka, starosty Chicaga, již tehdy milionového města, po Karla Vopičku, jenž se vzdor svému neimpozantnímu jménu stal významným diplomatem a zastupoval zájmy své adoptivní země. R. A. Vitoušek byl poslancem na Havajských ostrovech, Václav Jelínek pšeničným králem. (Některých vynikajících úspěchů bylo dosaženo i v jižní části západní hemisféry: Alfred Pivoňka se stal ministrem vnitra v Chile, v Brazílii se původně nuzný Vojtěch Michal vypracoval na mnohonásobného milionáře a potomek krajan Kubíčka byl zvolen prezidentem velikánské země a založil nové hlavní město Brasilia.)

Pozoruhodná byla životní dráha Františka Korbela: univerzitní student inženýrství unikl zatykači a v přestrojení za ženu se mu podařilo zdolat Atlantik. V New Yorku započal s výrobou krabic na doutníky, přesídlil na opačný konec kontinentu do Kalifornie a pustil se do pěstování vinné révy. (Šampaňské Korbel je dodnes velmi populární.) Buď zásluhou jeho zbohatnutí, nebo proto, že rakouská byrokratická *Schlamperei* se má znamenitě k světu i v zámoří, byl před zatčením prchající politický provinilec Korbel povýšen Vídní na konzula, aby reprezentoval v San Francisku zájmy mocnářství.

Prekvapilo mě zjištění, že objev zlata v Kalifornii v roce 1848 nezpůsobil mezi Čechy horečku, která posedla příslušníky jiných národností. *Gold rush* nevedl ke zrodu ani jedné české osady.

V roce 1860 František Kořízek, zedník a muzikant, inspirován příkladem velikána Benjamina Franklina, začal v Racine (Wisconsin) vydávat první české noviny *Slowan Amerikánský* (*American Slav*).

Zejména po občanské válce v USA (1861–1865) a rakousko-pruské válce krátce poté došlo k značnému vzrůstu vystěhovalectví. Rakousko zrušilo omezení pro případné zájemce, lodní společnosti otevřely filiálky nejen v Praze, ale například i v Klatovech. Zdárně probíhala zemědělská kolonizace prázdných, ale úrodných plání Středozápadu — rodících se států Kansas, Nebraska, Iowa, Minnesota a Wisconsin. Jižním směrem do velikánského Texasu přijížděli sedláci moravského původu. (I s takovými výsledky, že na vzdálených farmách s pramalým stykem se světem se pro černošské čeledíny moravština stala jejich jediným jazykem — třeba s rozkošnostmi, že ze slova „kladivo“ se stalo „kladivotyvole“.) Snad dodnes vychází časopis *Hospodář* psaný češtinou předminulého století. Náramný požitek. Odpovědným redaktorem tam býval a třeba ještě je publicista jménem Vaculík.

V roce 1870 víc než 40 000 Čechů žilo v USA v těchto státech: Nejvíce Wisconsin, po něm s klesajícím počtem Illinois, Iowa, Missouri, Minnesota, New York, Michigan, Nebraska, Ohio a Texas. V městských centrech vedlo Chicago a St. Louis, po nich Cleveland, New York a Milwaukee. Vznikaly osady s jmény Moravia, Velehrad, Vyšehrad, Praha

(Texas), Prague, Kovanda (Nebraska), Slovan, Mělník, Pilsen (Wisconsin) a mnohá další.

V Clevelandu vycházel humoristický časopis *Diblík* — jakýsi zaoceánský předchůdce mnohdy hanebného *Dikobrazu* naší doby.

Konec 19. století přinesl energickou industrializaci. Sířil příliv přistěhovalců do průmyslových center — Chicaga, New Yorku, Clevelandu, Pittsburghu. Mezi podnikateli si neúspěšněji počínaly firmy Bulova, výrobce hodinek, a Waldes, výrobce zipů.

Sčítáním obyvatelstva v roce 1900 se zjistil počet 157 000 Čechů žijících v USA, z toho třetina v zemědělství.

Rok 1907 zaznamenal největší imigrační přírůstek — 13 554 Čechů.

Rok 1910: zjištěno přes půl milionu Čechů první a druhé generace.

Rok 1918: Vyhlášení československé nezávislosti ve Washingtonu. Jedním z autorů byl Louis D. Brandeis, soudce Nejvyššího soudu, syn přistěhovalců z Prahy.

Rok 1920, sčítání obyvatelstva: 622 000 Čechů první a druhé generace.

Do světa odcházelo, ať jen dočasně či natrvalo, mnoho významných vědců a kumštýřů. Bedřich Smetana byl ředitelem filharmonie v Göteborgu, Antonín Dvořák ředitelem konzervatoře v New Yorku a skladatelem ve vesničce Spillville v Iowě. Nymburský rodák Boh. Černohorský učil skladatele Glucka, slavní Duškové z Čáslavi, z nichž Jan Ladislav učil v Amsterdamu a mladší Josef František koncertoval v Itálii, vzdělávali Tartiniho. V Benátkách sídlící Josef Mysliveček vytvořil třicet oper, k spatření v mnoha předních evropských divadlech. V Praze v roce 1770 narozený Antonín Reicha zemřel v Paříži s nejvyššími tituly a rytířským Řádem čestné legie. V pozdější době v Záhřebu působil a sebevraždu spáchal talentovaný Oskar Nedbal. V Americe se proslavil Rudolf Friml, aniž se kdy zasebevraždil.

Ve Francii proslul Jean Gaspard Debureau, původním jménem Jan Kašpar Dvořák, nám zpopularizovaný Kožíkovým románem Největší z pierotů. Virtuosové Slavík, Laub, Ondříček, Kocián, Kubelík až po Rudolfa Firkušného, kterého jsem v New Yorku v restauraci Vašata na 75. ulici u 1. avenue na Manhattanu v roli číšníka vzorně obsluhoval.

Se značným zpožděním jsem se dozvěděl o někdejší existenci sochaře žijícího v Číně. B. J. Kočí tam dokonce vytvořil památník k poctě Sunjatsena, velikána nejpočetnějšího národa.

DVACÁTÉ STOLETÍ

— DOBA REKORDNÍHO POČTU ODCHODŮ

Kam lidé míří? Vesměs se nehnou, pokud nemusí. Do největšího pohybu se lidstvo, aspoň z Evropy, dalo v předvečer druhé světové války a pak i po ní. Míří se od něčeho, míří se k něčemu, a oba popudy se nemusí vzájemně vylučovat.

Odcházejí příslušníci zejména mladší generace, ti kurážnější i dobrodružnější, v botách z toulavého telete. Ne nutně *nadprůměr* či *podprůměr* národa, ale rozhodně jeho *ne-průměr*. K důkazu o pošetilosti přílišných generalizací zavítejme do Austrálie, našinci zvané Klokánie. Počínáme si tam různě. Milan Vyhnálek vybudoval v Tasmánii továrnu Lactos, snad tu zcela nejmodernější sýrárnu na jižní polokouli. Za to od Alžběty II. obdržel O. B. E. — *Order of the British Empire*, jakýsi Řád hodně úspěšné práce.

Dr. R. Krupička se skupinou českých vědců založil farmaceutickou firmu, M. Krajník zkonstruoval a vyrobil první australský automobil, A. Šponer vybudoval alpské letovisko Thredbo, a tak dost dlouze dál. Rovněž tu ale byli dva Češi, kteří po spáchání loupežné vraždy jako zcela první po druhé světové válce skončili v Severním teritoriu na šibenicích.

Od bělohorského debaklu neodešlo do exilu víc našinců než v druhé polovině 20. století. A ještě víc než Hitler jich vystřadilo budování vědeckého socialismu. Dostal se mi do ruky značně neúplný seznam exulantů z roku 1948: u písmene H jen od jména Houžvička Karel, šofér, po jméno Hrdlička Evžen jsem napočítal 120 jmen — osudů, o nichž nic nevíme a nikdy se nedozvíme.

Po únoru 1948 se plnily a přeplnily západoněmecké uprchlické tábory a zámoří nebylo příliš nápomocné. Amerika téměř vůbec nebrala, Kanada škudlila, jelo se tedy do Austrálie, do pouště ošetřovat ovce, nebo do Latinské Ameriky. Slyšel jsem od svědka, že lágrem proběhla zpráva,

že přijde brazilský konzul vybírat kandidáty na emigraci. Intelektuálové si začali mezi sebou pohazovat cihlami, aby získali mozoly na rukou a činili dojem odolných manuálů. Konzul poručil zájemcům položit se na stůl. Kráčel podél jejich nohou a ukazoval svému náměstkovi na neprokádrované nešťastníky, aby je stáhl z prověřovacího stolu. Vybraní pak odjeli a mnozí z nich tropické slasti Amazonie nepřežili. Přesto se Latinská Amerika stala končinou zaslíbenou pro některé z nich. Zbohatli ve Venezuele, v Chile. V Brazílii jsem potkal úspěšné našince i z poinvazní srpnové vlny.

Vlna pouónorová, posrpnová a po ní následoval další odliv osob. Většina z nich ve své dospělosti nezažila nic než husákovskou normalizaci. Tak tomu bylo až do konce osmdesátých let. Všeho všudy asi půl milionu dalo před rodným krbem přednost nejistotě někde v cizině. Exilový časopis *Listy* uveřejnil (č. 6, 1985) studii Rudolfa Zukala, někdejšího proděkana Vysoké školy ekonomické v Praze. Autor vydedukoval z dosažitelných oficiálních údajů, že v období 1964–1986 do ciziny natrvalo odešlo čtvrt milionu občanů.

V roce 1967 Valné shromáždění OSN přijalo Deklaraci o územním azylu. V prvním článku stojí: „Každý má právo hledat před perzekucí azyl v jiných zemích a využít jeho možnosti.“ Z tohoto práva „hledat a najít“ ale nevyplývá povinnost žádné země, aby vyhověla. Takové rozhodnutí je pouze záležitostí toho kterého suverénního státu. Podle údajů Sekretariátu OSN se v období 1950–1970 z východní do západní Evropy vystěhovalo 3 770 000 osob. Za totéž období se do USA a Kanady přistěhovalo 8 698 000 a do Austrálie a na Nový Zéland 1 857 000 osob.

Přesídlení z jedné evropské země do druhé působí menší psychologickou nesnáz než transplantace za oceán. Přesun do Mnichova či Vídně je jistě méně traumatický než do Melbourne či Valparaisa. Spolková republika Německo přijala 30 000 Čechoslováků, 15 000 zejména z posrpnové vlny se dostalo do Švýcarska, další největší počet je v Rakousku, Švédsku a Velké Británii. Věrohodné statistické údaje se mi nepodařilo objevit.

Problematika integrace a asimilace je téma na tlustou knihu, kterému se lze vyhnout odkazem na fundamentální

samozřejmost, že do Evropy se (aspoň donedávna) nepřichází, ale z ní se již po několik století odchází.

V Čechách našeho dětství se vesnice vzájemně nenáviděly, obviňovaly z jinakosti. Pokud se někdo odchýlil od normy předpokládaného stereotypu, koledoval si o nepřízeň. Obtížné by se totožné normy daly prosazovat na babylonské věži. Jinak se na cizáky přivandrovalce dívají ve Švýcarech horalové s tisíciletými kořeny, jinak v USA, Kanadě či Austrálii, kam téměř každý nedávno přišel.

Český jihoafrický přítel mi poslal výstřížek z novin o naturalizačních potížích, jež má v Helvécii našinec Vít Stupka. Provinil se, že si stěžoval na hluk: nelibuje si v poslechu kravských zvonců a místní patriot Leo Schmidli ho proto odmítá připustit do svých řad. Kandidáti na švýcarské občanství se po mnohaletém čekání musí učit místní paněmčinu, historii, musí vytrpět inspekční návštěvu lidosprávy, jež se v bytě pídí po hygienických nedostatecích. A za počtu udělení místního občanství je pak nutno pořádně zaplatit.

Porovnejme s USA: amerikanizace je či aspoň bývala zadarmo. Kandidáti mají znát ústavu, znalost se odbude otázkou: „Máme Kongres?“ Kandidát kývne a je to. Mluví beztoho jen italsky. Byl jsem svědkem. Všichni jsou vlastně nějací přistěhovalci.

Jak interpretovat podmínku *perzekuce*? Jsem pronásledován, jestliže mi nepřijali dítě na univerzitu? Nepřijali mě do zaměstnání? Mnoho mladých nemá možnost studovat a nezaměstnanost je leckde spíš pravidlem než výjimkou. Záleží na motivech, okolnostech, jež způsobily nepříznivý stav: například zda dítě nestuduje z nedostatku talentu nebo z přebytku nevhodného politického počínání rodiče.

Při popovídání o motivech, jež ho přiměly k opuštění rodného prostředí, se přítel exulant Egon Hostovský vyjádřil slovy, že není typ snažící se dosáhnout nemožného a tedy i nesmyslného. I kdyby vstoupil do vládnoucí partaje, stále by se obával o vlastní krk, soudruzi by mu beztoho nikdy zcela nevěřili a považoval by za nemravné sloužit vládě, jíž se obával, a proto odešel z ministerstva zahraničí a ukončil příjemný život diplomata.

Často jsem v Americe dostával tutéž otázku, co mě přimělo riskovat a zmizet do neznáma, jaké perzekuci jsem byl

vystaven. Vysvětlil jsem, že mě trýznil pocit, že jako zaměstnanec státu jsem součástí mašinerie dopouštějící se hanebnosti. I když jako soudce civilního senátu ve věcech převážně rodinného práva jsem se žádné hanebnosti nedopustil, kde jsem měl záruku, že nebudu stát před úkolem nějaké to svinstvo přece jen udělat — nebo je tedy neudělat a sám se dostat do kriminálu. Mám se pak stát ctnostným trpítelem za mřížemi, či přízpusobivým ohebným padouchem — obojí pro mne nevábné alternativy. Raději tedy uprchnout nikoliv před perzekucí, ale před povinností se na ní podílet.

Podobně se trápil přítel Josef Škvorecký, tehdy s rezignujícím povzdechem, že by se ten komunismus snad dal přežít, kdybychom žili aspoň tři sta let. Což ovšem byl povzdech před výpukem *annus mirabilis* 1989.

Nesouhlas s eventualitou exilu vyjádřili někteří polistopadoví předáci, například Jiří Dienstbier, tehdejší ministr zahraničních věcí. V médiích byl citován, že nikdo nemusel odejít.

Pravda pravdoucí: tristnímu údělu exulanta se kdokoliv mohl vyhnout, mohl se nechat zavřít a případně i popravit. Tak se rozhodl Vlado Clementis, jeden z Dienstbierových předchůdců v úradě.

Poštěstilo se mi seznámit se a spřátelit s americkým diplomatem slovenského původu, spolužákem Clementise na gymnáziu. Začátkem padesátých let, když se schylovalo k přípravě největšího politického procesu a Clementis se zrovna vracel ze zahraniční cesty do rodné země, při zastávce v Paříži ho spolužák z pověření americké vlády kontaktoval a seznámil s odhadem zpravodajské služby, čeho nepřijemného se doma dočká, a nabídl mu politický azyl. Clementis odmítl. Ne že by poslovi špatné zprávy nevěřil. Ale ujistil ho, že takovým krokem by přece zradil dosavadní smysl svého života.

Clementisovi se onen smysl života naplnil. „Ďakujem,“ bylo údajně jeho poslední slovo na šibenici. Předpokládám, že to myslel ironicky, ač ironie je asi to poslední, co by v takovém okamžiku přišlo na mysl. Ale aspoň nevyvolával slávu rodné straně, své věšitelce, tak jak při tomtéž závěrečném aktu činili jiní významní příslušníci čeledě tvorů zvláštního ražení.

Ještě jednou Hostovský: při debatách o emigraci tvrdil, že doba, jež dotyčného přiměla k odchodu a udělala z něj exulanta, emigranta, se pozná podle intenzity vztahu k opuštěné vlasti. A ten vztah podle jeho názoru je nejsilnější u těch z první, té nejstarší generace — nejstarší s takovou zkušeností a většinou pak i věkem.

Nabízel jsem jinou interpretaci. Už před řadou let jsem se vytasil s konceptem rozbitých hodin: odchodem si je rozbijeme o hraniční patník, chápání země nám v tom okamžiku odchodu zamrzne, její následný vývoj vnímáme už jen odvozeně, vzdáleně. Tak se potom formují různé exilové generace, které s obtížemi hledají společnou řeč.

Každá je poznamenána jinou zkušeností, jiným traumatem: tedy generace druhoválečná (Mnichov, protektorát), poúnorová (vítězství KSČ), posrpnová (invaze). Tak jako uprchlíci před Hitlerem měli potíže pochopit radikální, emocionální antikomunismus poúnorových běženců, ti zase s nedůvěrou seznamovali s posrpnovou vlnou, komunismem údajně příliš načichlou. A všechny tyto generace, jež formovala nepřízeň politických událostí, nedovedly komunikovat a alergicky reagovaly na vlastenectví nostalgických starousedlíků v české krajanské obci.

Zatímco Polsko a Maďarsko otevřely dveře, ba i vítaly navštěvující exulanty, ČSSR pokračovala s megatonáží zatracování. Například v *Zemědělských novinách* (23. ledna 1986) nás pořádně přeoral, jedovatou hlízu vyplnil Doc. RSDr. O. Pilát, CSc. v pojednání nazvaném *Nejbídnější z bídných konců: emigrace na cestách zrady*. Jsme politicky a lidsky deklasovaná individua, jsme zvrácení a morbidní. „Tak nenávidí svět, že by na lidstvo klidně seslali i jadernou katastrofu. Je to nejbídnější z bídných konců, k němuž čs. emigrace na Západě dospěla.“ Tak končí soud tohoto Piláta. Jsme „krvelačné stvůry“, v *Rudém právu* (26. července 1984) nás tak vyhodnotil Stanislav Svoboda, náměstek ministra zahraničních věcí. („Svoboda je slovo v české poúnorové realitě to nejvíc zprofanované,“ tvrdil Hostovský.)

Na rozdíl zejména od polské komunity v USA, důsledně vlastenecké a ve Washingtonu se prosazující jako účinná lobby, my Češi jsme když ne rozhádaní, tak aspoň zřetelně disharmoniční, děláme spíš dojem jakési antilobby.

Vina postřehnutelná na obou koncích Atlantiku, když dochází k nevlídným generalizacím na téma „domov versus exil“, rodná zem, kterou osud každému z nás přidělil, v porovnání se zemí, kterou si pak někdo z nás někde vybral. Obě strany se uchylují k nelichotivým soudům jednak o národu nepoctivců a závistivců, jednak o emigrantech, co se jezdí do země svého zrození vytahovat. Myslitelé jako dr. Jiří Payne, bývalý předseda zahraničního výboru parlamentu, například odešlé peskoval, že „emigrovali za lepší životní úrovní“. (Tolik název článku v *Lidových novinách*.)

To měli emigrovat s ambicí dosáhnout nižší životní úrovně?

ÚTĚK Z KLECE

V Americe jsem už aspoň stokrát odpovídal na otázku, proč jsem utekl a jak jsem utekl.

Osud, pokud doopravdy něco takového autonomně existuje, si dovede počínat s nesnadno dešifrovatelným, někdy až absurdním smyslem pro humor.

Na svět jsem přišel v dávnověku (1930) v Plzni, otec Čech, automechanik, posléze s vlastní živností, matka sudetská Němka, takže se zárukou, že její příbuzní ji budou pokládat za odrodivší se renegátku, zatímco české příbuzenstvo ji mezi sebe nikdy upřímně nepřijme.

Nestrádali jsme — a to ani za války. Protektorát Böhmen und Mähren v porovnání s jinými oblastmi tehdejší dočasné Hitlerovy říše byl relativně poklidnou oázou, kam se za zásluhy jezdili osvěžovat příslušníci wehrmachtu. Prídělový systém všelijakých ersatzů, melty, margarínů a náhražkové marmelády fungoval až do závěrečných dnů v květnu 1945, a posléze jsem se dočetl, že poskytovaná kalorická hodnota byla vyšší, než jakou měli k dispozici obyvatelé Velké Británie, někdejší koloniální velmoci. Hlad jsme tedy neměli po celou dobu války (na rozdíl třeba od mé životní družky, princezničky na čínském zámku za miserie japonské okupace). Nálety v rodné Plzni, pivovarské metropoli, zásobující abstinenta Hitlera velkým množstvím vojenské výzbroje, jsme ale měli. Angloameričtí vzdušní

piráti (oficiální *terminus technicus* oněch dní) se však střefovali ledabyle, bomby padaly zejména do poklidných nevinných čtvrtí. Jedna žuchla pouhý metr od našeho domu a nevybuchla, přijelo komando se zajatci, a ti tu potvoru úspěšně deaktivovali. Nálety naše okna jen zřídka přežila, lézt pak do postele bez důkladného odstranění střepů nebylo radno. Asi třikrát nám tihle piráti pošramotili střechu a my se museli věnovat amatérskému pokrývačství. Sirény sice nekvílely každou noc, ale dost často, a my hned hupky s dokumenty a cennostmi do sklepa, kde by nás zásah spolehlivě pohřbil. V posledních měsících války se povedla trefa do našeho gymnázia, k jáсотu žactva tím pádem deaktivovaného.

V sobotu 6. května 1945 nás osvobodili Američané, Pattonovi hoši. Týž týden jsem měl příležitost obhlédnout jednotku rudoarmejců. Oslavovali, nabírali do plechovek pivo z konve, až ke dnu nořili ruce nemyté snad už od Stalingu. Velící major si šel ulevit na záchod a poprvé spatřil cosi splachovacího. Napřed se v míse umyl, po poučení správně použil a výsledek hlučně zaháněl šavlí.

Doma jsem se podíval na mapu a ověřil si tvrdou realitu teritoriálního rozpoložení, v jakém sousedství se budeme nacházet. Prognóza věcí budoucích zdála se dost ponurá. Byl jsem hošík patnáctiletý a nezmizel jsem do dálav lovit v Africe elefanty, nýbrž jsem si doma namáhal mozkovici latinou a antickou řečtinou na klasickém gymnáziu. Rok po Vítězném únoru následovala vítězná maturita. Experti psychologové mě vyhodnotili jako správný typ pro kariéru lékárníka. Měl jsem zájem o literární vědu, o níž se ale nezajímali budovatelé zářných zítřků. Šoupli mě na práva — ve stalinistické éře, která pramálo přála jakékoliv spravedlnosti. Třetinu studentů v čistkách vyházeli, mnohdy se strefili špatně, v mém případě se nestrefili vůbec. Jak já to tam všechno nenáviděl! Nejlepší mladá léta a člověk se ze zoufalé mizerné doby málem udusil.

V březnu 1953 Stalin umřel a konečně tak prokázal své lidství. Jen co jsme se vzpamatovali z oslavné opice, do pekla ho následoval náš první dělnický a též syfilitický prezident Klement Gottwald. Závěrečné zkoušky ze stalinistické jurisprudence proběhly ve stejném týdnu, kdy byl odhalen Berija, další stalinistický lidumil.

Kádrovák na právnické fakultě Karlovy univerzity úřadoval v montérkách a doopravdy se jmenoval Famfule. Byl příkladně bdělý a ostražitý, nicméně jsem mu unikl. Dokonce mě vyhodnotil výš, než mi bylo milé. Zažádal jsem si totiž o umístěnku do advokacie, branže s ještě buržoazní pověstí, téměř však na vyměření. Ale aspoň nebudu lidi zavírat. Famfule ale rozhodl jinak a přidělil mě k čeledi soudců, slouhů hanebného režimu.

Započal jsem jako tzv. auskultant u plzeňského soudu, zrovna když se rozjely procesy s účastníky „událostí“ (oficiální označení) 1. června v reakci na ožebračující měnovou reformu. Provinilci se vzbouřili proti novým penězům, které se přepočítávaly v poměru 5 : 1 do 300 Kčs na osobu, zbytek v poměru 50 : 1. Vklady nad 50 000 Kčs se znehodnotily v poměru 30 : 1. Plzeň zažila *de facto* první projev lidové nevole v celičském táboře tehdejších lidových demokracií (k revoltě ještě většího rozsahu došlo v NDR o 17 dnů později). V Plzni režim na dva dny přestal existovat, vládcí se potento a dychtili po pomstě.

Nesoudil jsem, ale musel jsem se účastnit jako pozorovatel a pak se cvičit ve formulaci písemných rozsudků. Odporné cvičení. Těž jsem smolil verdikty se zločinci podle tehdejšího paragrafu 95 trestního zákona — totiž s těmi, kteří mínili uplatnit své jak mezinárodními závazky, tak domácí ústavou zaručené právo odejít ze země. Leč záměr se jim nezdařil, byli lapeni při pokusu toto své zaručené právo využít a následoval trest uvěznění na dobu od jednoho do pěti roků. Zatímco jsem takto formuloval, dumal jsem, jak zařídit, aby v mém případě nešlo jen o pokus, ale o trestný čin dokonaný, úspěšně uskutečněný, a ať si mě pak odsoudí *in absentia* podle libosti.

Dřív než jsem se mohl v soudních kuloárech rozkoukat, postihl mě příkaz k výkonu čestné služby se zbraní bránit vlast. V mém případě byla zbraní lopata: odvedli mě k jednotkám TP, dříve PTP — k černým baronům, do znamenité společnosti: vyhození studenti, intelektuálové, faráři, cikáni, aristokrati, neodsunutí Němci, kulaci a kriminálníci, kteří si již odpykali trest za pokus o úprk z klece.

Po více než dvou letech služby v takovém prostředí jsem se s hodností vojína vrátil od politicky nespolehlivých k justici mezi spolehlivými. (Ani na svobodníka jsem to nedotáhl.

„Jak je to možný, soudruhu?“ zeptal se a hned mi to vysvětlil významný soudruh dělného původu. „Jednoduše, soudruhu. Máme bordel v zemědělství? Máme. Tak vidíš. Ve všem máme bordel — tak proč ne taky v tutom?“) Bez kádrového šrámu jsem byl poslán do Stříbra, nepozoruhodného pohraničního městečka. Aspoň že mi přidělili resort civilního práva, utěšoval jsem se.

Rozhodně lepší rozhodovat spory venkovanů, hádajících se o slepice, než lifrovat klienty na šibenici. Jenže i banální rozvod se někdy rozdmýchal do pořádných politických dimenzí, z rodičovské bitky o nezletilce se nezřídka stal politický dynamit. Když se dva sousedé prali o jednu kozu, mohl jsem vyhovět jen jednomu. Ten pominutý pak třeba poslal anonymní dopis, že soudce je nepřitelem lidové demokratického zřízení. Státní bezpečnost nic nevyhodila, nepřehlédla, vyšetřovala a pasti nastražovala. Partajní sekretariát z nás chtěl mít poslušné kašpárky. Doba byla neradostná, perspektivy v nedohlednu.

Krušný pobyt v kleci jsem vyřešil exilem — ilegálním vypelášením v roce 1959, kdy se takový krok jen málokdy povedl. Chtělo to hodně disciplíny a štěstí.

Ilegálně přes dráty bylo řešení pouze pro zájemce o sebevraždu. Pohodlně s pasem ven byla v té době vzácnost mimo můj dosah. Zbývalo řešení jaksi mezi — ne přímo, ale oklikou, přes jinačí lidodemo.

Pokusil jsem se třikrát, vždy v létě.

První pokus v roce 1957 v Rumunsku přes Konstancu. V přístavu měla kotvit libanonská loď, o níž jsem se dozvěděl, že by za úplatu ve valutách či vzácných kovech dovezla černého pasažéra do Turecka. Valuty jsem neměl, posbíral jsem tedy pár zděděných rodinných memorabilií a vydal se na Balkán. A nic z toho nebylo. Čedokářský vlak se buď dlouho loudal přes Karpaty, nebo libanonský kapitán zvedl kotvy předčasně — zkrátka jsme se minuli.

Následující dva týdny jsem si frustraci hojil milostnou aférou s českou dívkou, která se do mě bouřlivě zamilovala a já jí hodně ublížil nedostatkem zájmu o sňatek. Případal jsem si jako padouch, ale posedlost zmizet ze zadrátované vlasti byla mou dominantní *obsesí*. O utíkáni jsem meditoval ve dne, měl sny v noci, zabýval se jím i při milování s jakkoliv líbeznou partnerkou.

Podruhé jsem se o útěk pokusil v roce 1958. Tehdy jsem se domluvil s kamarádem lékařem Milošem Königem, absolventem Karlovy univerzity i Osvětlemi, nejkrutější školy života či spíš smrti, že to zkusíme ve dvou. Náhoda nám přála, Čedok zrovna inzeroval zájezd do stanového městečka v Řecku čili přímo za železnou oponou. Jakmile bychom se dostali na opačnou stranu barikády třídně rozděleného světa, na Řecko a všechny předplacené helénské slasti se vykašleme, z vlaku vystoupíme a při první příležitosti zažádáme o azyl. Takto jsme se těšili, leč stát — náš dráb, rozhodl jinak. V předvečer odjezdu Miloš obdržel telegram, že nelze, není ve státním zájmu atakdále.

Já ale nic takového nedostal a ráno jsem se dostavil na peron hlavního pražského nádraží, kde skupina asi třiceti definitivně prokádrovaných nervózně přešlapovala. Nastoupili jsme do vlaku, který se ale nerozjel. Přišlo estébácké duo se zvěstí: „Soudruzi, právě jsme obdrželi zprávu o mimořádných vedrech v Řecku. Rozhodlo se, že místo toho se pojedou do klimaticky příznivějšího Sovětského svazu...“

Viděl jsem černě, neboť jsem už dlel na mentálních obláčcích v onom kýženém, stále nedosažitelném světě. Ozvali se dva zklamaní pasažéři, že jsou lékaři a o skupinu se ve vedrech kompetentně postarají. Nic platno, buď Sojuz, nebo nic s refundací.

Volil jsem nic. Když jsem se vzpamatoval z šoku, dojel jsem k překvapenému Königovi. Byli jsme si kvit, osud nám naložil stejně. Začali jsme připravovat novou strategii do třetice. Vykašleme se na chiméry, prchající život si přece nemůžeme stále odkládat, nebo budeme rezignovat, dáme se na kondelíkovství, nebo ty mi namícháš utrejš, prikazoval jsem Königovi, a já ho spolknou.

Na tak vysokou kartu, jako byla ta řecká, s pohodlným odvozem až k nepřátelům, jsme už nechtěli sázet. Budeme skromnější, zkusíme to přes východní Německo. Tehdy ještě v Berlíně neztopořili Zeď míru, čedokářské zájezdy k Baltu byly rutinní záležitost, žádné vysazování z vlaku na poslední chvíli.

K úkolu jsme pristoupili obezřetně. Nepřihlásíme se na první turnus v půli června, mohlo by vypadat podezřele, že tolik dychtíme stát se baltskými sledi ve studených vodách. Jenže kdybychom si cestu odložili až na některý z posled-

ních termínů, co když je zruší v reakci na eventuální letošní úprky? Zvolili jsme kompromis a složili zálohu na zájezd č. 2 v posledním týdnu června.

Primárním úkolem bylo vymyslet alibi pro případ, že budeme lapeni. Abychom se mohli vymlouvat, vytáčet, tvrdit, že jde o absurdní nedorozumění. Vrhli jsme tenata několika směry.

Miloš, šéf transfúzní stanice ve Strakonících, se přihlásil na jednoletou brigádu do Karlových Varů, kde se léčili významní papaláši z bratrských zemí tábora míru. Měl v úmyslu se zde seznámit s vhodnou veličinou. Tou rozhodně nebyl právě tam přebývajícím Enverem Hodžou, stalinistickým diktátorem Albánie, ale dederonský ministr školství Dahlem. A právě jeho chtěl požádat o laskavost — návštěvu prestižní nemocnice Charité, pro nás zajímavé zejména svou polohou. Nacházela se v Berlíně pouhých sto metrů od britské okupační zóny.

Já jsem začal kultivovat bratrskou spolupráci s justičními soudruhy v přístavním městě Rostock. U plzeňského krajského soudu jsem se prezentoval svou obstojnou němčinou a vymámil pověření k navázání družby, k výměně našich bohatých zkušeností. Rostock sice není v Berlíně, ale doufal jsem, že bych od družebních soudruhů vyškemral povolení k návštěvě bývalého koncentračního tábora v Oranienburgu, v blízkosti konečné stanice S-Bahn či U-Bahn berlínské městské dopravy, odkud by se už dalo dojet do centra metropole.

Začal jsem poslouchat přátelský zahraniční rozhlas z Dederonie, když zrovna řečnil ministr propagandy Eisler. Poslal jsem mu dopis plný díků, obdivu a on skutečně odpověděl — že ho to potěšilo, pozdrav, podpis. Moc tedy neřekl, ale aspoň něco, musíme být skromní. Dopis vezmeme s sebou.

K dispozici jsme měli ještě několik falešných karet včetně předání dárku východoberlínské televizní herečky.

Zrovna v té době se dva mládenci na mém stříbrském okrese pokusili zvolit svobodu stejným směrem. Odjeli na lipský veletrh a tam si vzali taxík, aby je odvezl do východního Berlína k prohlídce pamětihodností. Taxikář je šoupl na policejní stanici, kde u nich při prohlídce objevili důležité osobní dokumenty včetně dokladu o promoci — a byl malér.

Nutno se maximálně posichrovat a určitě s sebou nevézt promoční rouru. Nemít u sebe nic, co by vzbudilo podezření. Jestliže jedu mrznout k Baltu, nemůžu s sebou vézt plán Berlína. Opatřil jsem si ho v Informační službě NDR v Praze a snažil se vštípit si ho do paměti, hranice okupačních zón, tratě dráhy podzemní i nadzemní, tramvaje, autobusy i peší procházku přes Potsdampplatz. Svůj privátní majetek jsem nerozprodával, ale naopak kupoval. Na poslední chvíli jsem si pořídil gramorádio. Necelý rok jsem vlastnil novou fiatku, získanou z ministerského přídělu (tehdy to byla prestižní záležitost). „Ale soudruzi, to myslíte vážně? Že bych chtěl utéct a tohle auto tady nechat? Proč bych je kupoval... to přece nedává smysl, že ano?“ kalkuloval jsem.

Ještě jsem stačil absolvovat každoroční soudcovské zkoušky z marxismu-leninismu, vědy všech věd a umění všeho umění. Předsedala jim náměstkyně ministra spravedlnosti soudružka Michlová, dělnický kádr. Snažil jsem se na ni udělat dojem a s vervou herce na prknech, jež znamenají svět, jsem chrлил potřebné fráze, liturgické kraviny. Proletářská náměstkyně mě pochválila a dala mě za příklad hodný následování.

U soudu jsem připravil seznam stání k datu hned po dovolené. Jeden zapeklitý případ za druhým — komplikovaná manka, rozhádané manželské a paternitní spory, do nichž se mi nechtělo a některé z nich mi odvolací soud vrátil k novému projednání. Jestli se mi úprk nepovede, budu v tak mizerné náladě, že tohle martyrium mi na utrpení nepřidá. A když se mi podaří zmizet, budu se perverzně radovat představou, jak jsou chodby soudní budovy napěchované nerudnými, nasupenými žalobci a žalovanými a spoustou předvolaných svědků, zpravidla odhodlaných bez zábran lživě svědčit, a u toho nikdo, kdo by se v chaosu dovedl vynat a zvládl ho.

Po třech letech plánování, přemýšlení, vymýšlení, s notnou porcí trýznivých frustrací, se pak podařilo plán realizovat během necelého jednoho dne, ale neobešlo se to bez nečekaných zvrátů.

Pátek 26. června 1959, tři hodiny odpoledne. Odložil jsem talár a odjel do Prahy. S konspirátorem Königem jsme se vydali na nádraží. Na peronu jsme našli příslušný vagon jakož i sličnou průvodkyni z Čedoku. Chvíli jsme courali po

nástupišti, okukovali budoucí spolucestující a snažili se rozpoznat, která z vizáží patří těm, kteří s námi jedou, aby nás hlídali. Diagnóza se nám nedařila. Naštěstí jsem dostal nápad, jak se pak ukázalo skvělý: „Hele, Miloši, co kdybysme předstírali, že jsme od estébé,“ povídám.

Krotil mě, abych prý neblblnul, co kdyby k nám přišli a chtěli nás identifikovat.

„O to právě jde — oni si netroufnou, přece nemůžou vědět, jestli někdo neposlal někoho, aby kontroloval je,“ přesvědčil jsem ho. Zaskočil jsem ke kiosku, nakoupil stranický tisk a s hovězím výrazem moci jsem ho držel v podpaží, každému na očích. Zapředl jsem pokrokový rozhovor se soudružkou průvodkyní, očividně si oddychla, jakou zřetelnou veš jí tentokráte nasadili do kožichu. Pronesl jsem několik zhovadilostí, role se mi docela líbila.

Vlak se rozjel za soumraku, před půlnocí jsme dorazili do Děčína. Vjíždíme do Dederonie, turisté pochrupávají na starodávných dřevěných pryčnách. Mně nebylo do spánku, natož do smíchu. Základní plán byl tento: náš vagon, dosud součást regulérního spoje Vídeň—Berlín, v Drážďanech odpojí, abychom se vyhnuli nebezpečí imperialistických lákadel v rozděleném a stále ještě nezazdřeném Berlíně, a připojí nás k jiné soupravě, která nás dlouhou, ale bezpečnou mírovou oklikou via Magdeburk dotransportuje k mrazivým baltským plážím.

Klímáním mě přece jenom přemohlo, probudil jsem se něco po čtvrté hodině. Mžourám v blížícím se rozbřesku, snažím se pochytit jména na rychle míjených stanicích. Pak přece jedno pochyťím — to je divné, to snad není možné, nebo přece jenom?

Inu, stalo se. Socialističtí Němci polevili na své *Tuechtigkeit*, i z nich marxismus-leninismus udělal lajdáky a bordeláře. Díky jakémusi zádrhelu náš čedokářský vagon zapomněli odpojit, mířili jsme k Berlínu, byť jen východnímu, Rudou armádou hlídanému. Byl jsem si naprosto jistý. Když jsem se učil nazpaměť plán hlavního města, z pilnosti jsem se seznamoval i s okolními sto kilometry. Jestli dorazíme přímo do centra, třeba se nám naskytne neplánovaná příležitost. Odpadnou varianty se špitálem Charité, šarády se soudruhy soudci, nebudeme je potřebovat. Větší šance, ale větší riziko — troufneme si?

Štouchl jsem do klímajícího Königa a začal mu špitat. Příkývl. Vydali jsme se k naší průvodkyni, dosud nevědoucí, kam že nás vlak unáší. Dotkl jsem se jejího ramínka, vzбудil ji a přednesl novinu. Že nastala nepředvídaná situace, něco se musí udělat, včas iniciativně vše zajistit. Zavolali jsme tučnou konduktérku, ta zalistovala v tlustospise a informovala nás o příjezdu v osm hodin ráno na východoberlínský Ostbahnhof. Dál k Baltu můžeme pokračovat regulérním vlakem až v jednu odpoledne z Lichtenberg či Lichtenberger Bahnhofu, několik kilometrů vzdáleného.

„To ovšem znamená bezpečnostní problém,“ přísně jsem se obrátil k ničím se neprovinivší soudružce.

V osm hodin vlak zastavil na Ostbahnhofu. Počínal jsem si co nejiniciativněji. Pomáhal jsem se zavazadly. „Soudruzi, nerozcházet se, nerozcházet!“ dirigoval jsem. Čedokářka sklesle příkyvovala, a ti správní pověření bezpečnostní soudruzi nikde. Rozhorlen přisvojenou rolí vůbec jsem na ně nepomyslel. Čedokářka šla s Königem telefonovat místním turistickým funkcionářům o pomoc.

Za půlhodinku se dostavili s mnohými omluvami za zádrhel způsobený dočasnými nedostatky růstu, s dobrou však zprávou, že na účet prvního dělnického a rolnického státu Německa budeme na místě pohoštění snídaní a čas před odjezdem z jiného nádraží vyplníme návštěvou hřbitova rudoarmejců.

Usedli jsme v hale, naservírovali nám jakousi teutonskou meltu. Ponoukl jsem Miloše, aby šel zatelefonovat sprátele-nému expacientovi ministru Dahlemovi, zda by mohl narychlo zařídit inspekci nemocnice Charité místo hřbitova.

Zdráhal se, že nemá potřebné feniky. Ať si je tedy s někým vyhandluje. Učinil to a za chvíli byl zpátky s ponurým výrazem ve tváři. Ministra se vskutku dovolal, jenže on mu vynadal, proč ho budí. To nám to pěkně začíná.

Schlíple jsme se postavili do fronty před úschovnou zavazadel, pojedete se na krchov. A pak se to stalo: „Poslyšte, soudruhu doktore, neviděl jste tu paní s desetiletým chlapcem, přistoupili k nám v Ústí? Oni nikde nejsou, marně jsem se po nich dívala — já si myslím, že utekli,“ vyslovila podezření státní průvodkyně.

Vynikající zvěst — přesně takovou jsme potřebovali. „Ale prosím vás,“ obořil jsem se na ni, „kdo by dneska, kdy pře-

ce každému je jasné, kam zahrňávající kapitalismus spěje, že by...“ takovými kaskádami jsem peskoval malověrnou, ale konstruktivně jsem uzavřel: „Poslyšte, hrozně rád bych s vámi jel — samozřejmě — ale prestiž naší vlasti je důležitější. Ne, kdepak, jen mi neděkujte, je to přece moje povinnost. Já se půjdu po ní porozhlédnout, kontaktuji policii, nevěřím, že by... to ona spíš zabloudila. Doktor König zůstane se mnou, abychom to...“ atakdále, nepřliš plynňě, ale s autoritou jsem rozhodl.

Čedokářce se ulevilo, děkovala, chvilku jsme ještě posečkali, legitimní estébáčkové se nijak neprojevíli.

Tak a teď myslet a nepromarnit vynikající příležitost — šanci k útěku s možností přesvědčivé výmluvy, kdyby se něco zvrtilo. Promysleli jsme vše a vydali se k nádražní policii. Úřadovnu okupovalo několik mladíčků s nějakým tím chlupem na bradě.

S pozdravem *Freundschaft* jsme se představili, předložili naše papíry a přednesli případ zatoulání či dokonce zrádného útěku občanky s desetiletým pionýrkem. Nadiktoval jsem generálie a popis, aby je mohli oznámit v místním rozhlase.

„Možná ale už odjeli na druhé nádraží, odkud nám odpoledne jede další vlak — takže my bychom se tam teď jeli podívat. Ovšem nevyznáme se tu, kdybychom náhodou zabloudili, kdybyste si tadyhle napsali naše jména, dokumenty, prosím...“ Chtěli jsme využít ideální příležitost shůry opatřit si alibi. Kdyby nás lapili, budeme mít výmluvu, račte se, soudruzi, spojit s vašimi soudruhy na Ostbahnhofu.

„To od vás nemůžeme chtít,“ protestovali holobrádci, „někoho s vámi pošleme...“

Sakramente, taková dávka *freundschaftu* by mohla být smrtelná. „Kdepak, soudruzi, *Volksgenosse*, to od vás nemůžeme chtít, takhle zneužívat vaší ochoty, však jistě máte svých lidí nedostatek, kdepak, my si určitě nějak poraíme,“ protestovali jsme.

Ukecali jsme je. V rámci mezinárodní solidarity jsme jim předali dvě krabičky československých cigaret a s alibi odešli.

Pár mincí, co König získal od překupníka, nám stačilo k nákupu jízdenek na S-Bahn, ale místo na druhé nádraží jsme se vydali jinam. Teď mi útrapy s domácím memorová-